

Warszawa, 21 maja 2023 r.

dr hab. Bernadeta Szczupał, prof. APS
Akademia Pedagogiki Specjalnej
im. Marii Grzegorzewskiej
w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Izabeli Glac *Poczucie jakości życia rodzeństwa dzieci przewlekle chorych* przygotowanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Katarzyny Pluteckiej, prof. UP i promotora pomocniczego dra Rafała Abramciówna

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska jest poświęcona jakości życia rodzeństwa dzieci przewlekle chorych. Podjęty temat jest nowatorski i równocześnie bardzo istotny w aspekcie teoretycznych eksploracji dla praktycznych zastosowań. Diagnoza choroby przewlekłej u dzieci jest jednym z najtrudniejszych doświadczeń w rodzinie. Każda choroba, a szczególnie choroba przewlekła, zmienia funkcjonowanie całego systemu rodzinnego i w różnym stopniu angażuje jej członków. Rodzeństwo dzieci przewlekle chorych często potrzebuje wiele czasu i sił, aby przystosować się do tej sytuacji życiowej. Obecnie istniejące w rehabilitacji podejście skoncentrowane na rodzinie wskazuje na to, iż w procesie wychowania i usprawniania dziecka przewlekle chorego ważne jest również zwrócenie uwagi na doświadczenia rodziny, w tym zdrowego rodzeństwa.

Rozprawa w pełni wpisuje się w interdyscyplinarny dyskurs nad problematyką funkcjonowania rodzin z dziećmi z chorobą przewlekłą. Dobrze się stało, że przedstawiona problematyka jest tematem rozprawy doktorskiej. Obecnie w polskiej literaturze przedmiotu odnaleźć można jedynie prace naukowe pośrednio dotyczące problematyki poruszanej w recenzowanej rozprawie.

Struktura rozprawy jest spójna treściowo i zróżnicowana tematycznie ze względu na podejmowane w poszczególnych częściach zagadnienia. W recenzowanej pracy zostało uwzględnione zarówno odniesienie do problematyki teoretycznej, jak i problematyki badawczej. Przedłożona do recenzji praca obejmuje 297 numerowanych stron. Składa się

ze wstępu, czterech części, w tym pierwsza ma charakter teoretyczny, druga część przedstawia założenia metodologiczne badań własnych, w kolejnych częściach zawarto analizę i interpretację zgromadzonych wyników badań oraz podsumowanie, dyskusję zaprezentowanych wyników badań własnych, wnioski i postulaty. Tytuły rozdziałów w pełni odpowiadają ich treściowej zawartości. Oddzielne miejsce zajmuje zakończenie, aktualna i szczegółowo opracowana bibliografia, spisu zawartych w pracy tabel, wykresów i schematów oraz aneksów zawierających wykorzystane narzędzia badawcze. Obszerna, imponująca pod względem ilościowym i jakościowym interdyscyplinarna bibliografia, obejmująca wykaz literatury cytowanej w pracy, jest ona dobrze dobrana, znalazły się w niej zarówno klasyczne jak i aktualne opracowania. Struktura pracy jest przejrzysta, prawidłowa ze względu na podjęty temat i jest typowa dla prac o charakterze awansowym. Dodatkowe wątki merytoryczne, omawiane wewnątrz rozdziałów, są konstruktywnie uzasadnione i przedstawione w przemyślanych proporcjach, wytłumaczalnych zakresem wymaganej analizy. Z całym przekonaniem stwierdzam, że Doktorantka w pełni dowiodła swoich umiejętności pisania tekstu naukowego.

We *Wstępie* rozprawy (ss.7-10) Doktorantka uzasadnia wybór swojego tematu badawczego oraz wskazuje na inspiracje, którymi się kierowała opracowując część teoretyczną oraz koncepcję metodologiczną i analizę przeprowadzonych badań.

Część teoretyczna: *Osadzenie teoretyczne problematyki badawczej* (ss.11-106) zawiera rozdziały teoretyczno-przeładowe obejmuje wnikliwą analizę podstawowych dla dysertacji pojęć i teorii. Ta część pracy jest interesująca i świadczy o bardzo dobrym przyswojeniu przez Doktorantkę literatury przedmiotu, jak również umiejętności syntetycznego jej opracowania. W rozdziale pierwszym *Problematyka chorób przewlekłych* (ss.11-36), zostało przedstawione terminologiczne wyjaśnienie choroby przewlekłej oraz konsekwencji dotyczących psychologicznego i społecznego funkcjonowania dzieci z chorobą przewlekłą. Podsumowując, stwierdzam, że rozdział ten jest napisany wyczerpująco i nie budzi żadnych wątpliwości merytorycznych. Zaprezentowane w nim rozważania są cenne dla podjętego zakresu tematycznego badań własnych.

W rozdziale drugim: *Dziecko przewlekle chore i jego rodzina* (ss.36-82), Doktorantka omówiła strukturę, cele, zadania rodziny oraz jej systemowe ujęcie. Następnie trafnie omówiła funkcjonowanie rodziny z dzieckiem przewlekle ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji, funkcjonowania i przeżyć rodzeństwa omawianej grupy dzieci. Jest to ważne, ponieważ choroba, poza wieloma negatywnymi konsekwencjami dla rodziny, może też być

czynnikiem wzmacniającym relacje rodzinne i zwiększającym jej odporność na związane z chorobą sytuacje trudne.

Rozdział trzeci: *Poczucie jakości życia w kontekście choroby przewlekłej* (ss. 2-106) zawiera wyczerpującą charakterystykę i wyjaśnienie pojęć *jakość życia i poczucie jakości życia*. Doktorantka dokonała prezentacji teoretycznych aspektów dotyczących poczucia jakości życia dzieci przewlekle chorych oraz przedstawiła poczucie jakości życia z perspektywy koncepcji i paradygmatów. Ogólnie stwierdzam, że rozdział ten jest napisany prawidłowo.

Wysoko oceniam zaprezentowane przez Doktorantkę teoretyczne wprowadzenie do przeprowadzonych badań. Cytowane w wymienionych rozdziałach pozycje świadczą o Jej dobrej orientacji w analizowanych zagadnieniach. Dodatkowe wątki merytoryczne omawiane wewnątrz rozdziałów są konstruktywnie uzasadnione i przedstawione w przemyślanych proporcjach. Doktorantka stara się wyjaśnić każde pojęcie zawarte w temacie pracy. Wykorzystała do tego dane zawarte w wielu współczesnych źródłach. Wielość odwołań świadczy nie tylko o wiedzy Doktorantki w dyscyplinie, ale też o Jej szerokiej kompetencji oraz świadomości metodologicznej. Wykorzystana literatura świadczy o również o erudycyjnym odczycaniu Doktorantki w literaturze przedmiotu i dobrym rozumieniu współczesnych teorii naukowych. Nie mam zastrzeżeń do kompetencji i wiedzy Doktorantki dotyczącej omawianej problematyki. Część teoretyczna rozprawy cechuje się uporządkowaną i dopracowaną narracją odnoszącą się zarówno do powszechnie znanych, jak i nowych zagadnień.

Część druga rozprawy zatytułowana: *Założenia metodologiczne badań własnych* (ss. 107-125), zawiera wszystkie metodologiczne podstawy przeprowadzonych badań. Stanowi podstawę do wskazania i realizacji wyznaczonego celu badania. Doktorantka przedstawiła w nim uzasadnienie podjętej problematyki, paradygmat badań, przedmiot i cel badań, problemy badawcze. Omówiła metodę, narzędzia badawcze, przedstawiła charakterystykę grupy badanych osób, organizację i przebieg badań oraz wymieniła sposób prezentacji, procedurę analizy i interpretacji zgromadzonych danych empirycznych.

W swoich badaniach Doktorantka trafnie kierowała się paradygmatem interpretatywnym. Na podstawie założonego poznawczego i praktycznego celu badań Doktorantka prawidłowo sformułowała problem główny w ramach którego zasadnie wyodrębniła cztery problemy szczegółowe, które są ściśle związane z tematem pracy i tworzą przejrzystą strukturę obszaru badawczego. Zostały one sformułowane prawidłowo i świadczą one o Jej dobrej orientacji w podjętej problematyce badawczej.

W zaprezentowanych założeniach metodologicznych zaprezentowano wykorzystane jakościowe metody badawcze, w tym studium indywidualnych przypadków, wywiad narracyjny oraz wiele narzędzi badawczych. Dodatkowo Doktorantka wykorzystaną metodę jakościową uzupełnia metodą ilościową. Dobór metod i technik do zbierania danych w aspekcie celu badań własnych i sformułowanych problemów badawczych jest prawidłowy i w pełni uzasadniony. Wszystkie narzędzia zostały konkretnie i wyczerpująco omówione z uwzględnieniem ich właściwości psychometrycznych. Na podkreślenie zasługuje opracowanie na potrzeby rozprawy kwestionariusza pytań do wywiadu narracyjnego oraz modyfikacja Testu Zdań Niedokończonych, co świadczy o dużym zaangażowaniu Doktorantki w proces badawczy.

Charakterystyka badanej grupy jest również prawidłowa i wyczerpująca. Doktorantka przeprowadziła badania wśród dzieci i młodzieży w wieku od 12 do 23 lat, które podczas analizy zgromadzonych danych, zostały trafnie podzielone na dwie grupy wiekowe: 12-17 lat oraz 18-21 lat. Badana grupa posiadała rodzeństwo z chorobą przewlekłą. Należy podkreślić wysiłek, jaki Doktorantka włożyła w organizację badań, a zwłaszcza w zebranie odpowiedniej grupy badawczej. Było to bardzo utrudnione, gdyż proces realizacji badań przypadł na czas pandemii.

Uogólniając pragnę podkreślić, że cała strategia badań została opracowana prawidłowo, starannie i jest zgodna z wymogami dotyczącymi prac empirycznych. Widoczny jest związek między celem badań a przyjętymi procedurami. Zauważalna jest również znajomość aktualnej literatury metodologicznej.

W nawiązaniu do podkreślanej podmiotowości i indywidualności badanych osób oraz wykorzystanego paradygmatu interpretatywnego, w rozprawie należy stosować zamiast pojęcia *jednostka* pojęcie *osoba*. Podsumowując, stwierdzam, że żadnych zastrzeżeń nie budzą metodologiczne i statystyczne kompetencje Doktorantki, a pewne małe usterki nie umniejszają jej ogólnej, wysokiej wartości. Opracowanie tej części rozprawy jest spójne, wzorowo uporządkowane i przedstawione.

Kolejna, trzecia część (ss. 126-275) zawiera prezentację i interpretację danych pozyskanych podczas badań własnych. Przeprowadzenie badań oraz ich wnikliwa analiza to zasadnicza część rozprawy. Jest to przemyślana, prawidłowo napisana część. Jej struktura jest w znacznym zakresie pochodną przedstawionej w rozdziale metodologicznym konstrukcji problemów badawczych. Układ ten jest logiczny i sprzyja recepcji treści analitycznych. Doktorantka z dużą starannością przedstawiła otrzymane dane. Zaprezentowane analizy są dopracowane i przedstawione w sposób komunikatywny. Analizy wyników badań własnych

dokonano przy zastosowaniu złożonych, nowoczesnych procedur jakościowych oraz procedur statystycznych. Zaprezentowane wyniki są ważne pod względem poznawczym i wydają się istotne dla lepszego zrozumienia sytuacji rodzeństwa dzieci przewlekle chorych. Prezentacja zgromadzonych wyników została dokonana konsekwentnie, zarówno w odniesieniu do postawionych problemów badawczych, jak i celu naukowego rozprawy. Doktorantka przedstawiła wiele różnorodnych sytuacji życiowych, poglądów, ocen, relacji czy kondycji uczestników składających się na poczucie jakości ich życia. Ponadto przeanalizowała i w strukturalnej formie przedstawiła wyniki swoich badań w odniesieniu do zgromadzonego materiału z równoczesnym wystrzeganiem się wartościowania uzyskanych wyników.

W części czwartej: *Wnioski i postulaty z badań* Doktorantka dokonała starannego podsumowania i dyskusji otrzymanych wyników przeprowadzonych badań. Jednocześnie bardzo refleksyjnie nakreśliła sytuację życiową rodzeństwa dzieci z chorobą przewlekłą. Precyzyjnie sformułowała wnioski końcowe, ukazała pewne refleksje, sformułowane w oparciu o analizę zgromadzonych danych empirycznych oraz wskazania/implikacje dla praktyki psychopedagogicznej, istotne dla specjalistów współpracujących z rodzinami wychowującymi dzieci przewlekle chore oraz ich zdrowe rodzeństwo. Widoczne jest również, że Doktorantka miała świadomość ograniczeń dotyczących zrealizowanego przez Nią projektu badawczego.

Konkluzja

Recenzowana rozprawa mgr Izabeli Glac jest dziełem dojrzałym i metodologicznie spójnym. Doktorantka dowiodła gruntownej znajomości literatury przedmiotu oraz umiejętności korzystania z niej i interpretacji. Wykazała się również umiejętnościami badawczymi, niezbędnymi w projektowaniu i prowadzeniu badań. Rozprawa ma duże walory dla teorii i praktyki pedagogicznej. Nie tylko przedstawia dotychczasową wiedzę w obszarze podjętego tematu, ale również wskazuje nowe ujęcie zagadnień i możliwości udzielania pomocy rodzeństwu dzieci przewlekle chorych.

Moim zdaniem, recenzowana rozprawa doktorska – jako aktualne i wartościowe pod względem poznawczym przedstawienie, rzadko podejmowanego w pedagogice specjalnej tematu, jest warta opublikowania w formie monografii. Uzyskane wyniki mogą być podstawą do dokonywania dalszych eksploracji badawczych oraz pokazywania nowych perspektyw w obszarze pedagogiki specjalnej. Równocześnie uwzględniając walory recenzowanej

rozprawy, uznaję, jest ona oryginalnym, merytorycznym i metodologicznie poprawnym opracowaniem oraz wnioskuję o jej wyróżnienie.

W konkluzji końcowej stwierdzam, że dysertacja Pani mgr Izabeli Glac na temat: *Poczucie jakości życia rodzeństwa dzieci przewlekle chorych* przygotowanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Katarzyny Pluteckiej, prof. UP i promotora pomocniczego dra Rafała Abramciówa spełnia wszystkie kryteria i wymogi, które są stawiane rozprawom doktorskim, określone w art. 13, ust.2 *Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym* (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami). Na tej podstawie stawiam wniosek o przyjęcie dysertacji i dopuszczenie Pani mgr Izabeli Glac do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia naukowego doktora.

Benedek Szupat